

„Véd minden rosszindulatú hatástól”

A József Attila gimnázium a Villányi úton áll, a Feneketlen tó közelében, mögötte a Gellérthegy déli lankái húzódnak.

Az épületet tatarozzák. Nagy, sárga tömbjét állványzat veszi körül. Évek óta folyik a felújító munka, máris meghaladván az egykor volt építkezés teljes idejét.

1

A 29 éves Jakab György, aki a József Attila Gimnáziumban történelmet és filozófiát tanít, nem könnyű beszélgetőtárs. Nincsenek mondatpaneljei, eredetiségre, őszinteségre és pontosságra törekszik, s mivel eszejárása gyors, asszociációs készsége fejlett, megértéséhez és követéséhez fokozott figyelem kell.

Magas, szakállas, keskeny arcú fiú, szemüvege mögött figyelő, éber szemekkel. Kék inget, dzsekit, nagyon jó pulóvert és farmert visel. Egy mély karosszékből ül, lábait maga alá húzva, ez a póz fesztelenségre és ismét csak őszinteségre vall. Nem rejtőzik modor mögé, nyíltságát azonban leplezi az ironia és önironia; érzelmeit kissé eltávolítja magától, úgy, hogy lehetetlen megítélni valóságos mélységüket. Míg beszélünk, felfigyelek arra a jellemző viszonyra, amely környezetéhez és mondandójához fűzi: kívülről ítéli meg, s rendszerbe illeszti a dolgokat — mindez, a kritikára hajló észjárással együtt, a tudományos gondolkodás képességére vall, ugyanakkor társul bizonyos irodalmias könnyedséggel.

2

— Sohasem akartam tanár lenni, a feleségem lökdösött be a József Attila Gimnázium kapuján, mivel ő itt végzett, s el tudott engem képzelni ebben a környezetben.

A „belökdösést” megelőző idők:

Négyéves korában elváltak a szülei. Apja agrármérnök, anyja ideggyógyász. J. Gy. a válás után tíz évet anyjával Intapusztán (lásd. Benedek: Aranyketrec), a munkaterápiás intézetben töltött. Majdnem egyedüli gyerek volt abban a közösségben, ahol a betegek és orvosok családiás, szoros, meghitt és szabad közösségben éltek. A nagysimonyi általános iskolába járt, tanulásra nem fordított időt (s ezt később megszenvedte). Tizennégy éves korától az esztergomi Dobó Katalin Gimnáziumban folytatta tanulmányait, rokonainál lakott hosszabb ideig. „A gimiben pátyolgatott gyerek voltam, s azzal tökéletesen visszaéltem. Kis erőfeszítéssel elég jó dolgokat tudtam csinálni, a tanárain az azt hitték, hogyha összeszedem magam, abból nagy dolog jön ki, de nem jött ki belőle semmi.”

Az idő tájt sok időt töltött a Zokogó Majom sörözőben, leginkább a gombfoci és a foci érdekelt. Közben az országos középiskolai tanulmányi versenyen történelemből ötödik lett. Így aztán bejutott a debreceni tudományegyetem történelem-népművelés szakára.

3

„Az volt a legfőbb előnye az egyetemnek, hogy szabadok voltunk. Könnyen tanultam, erőfeszítés nélkül vizsgáztam, ezért tárgyi tudásomban még most is egy csomó hiányt érzek. Nem beszélek nyelveket. A feleségem angoltanár iszonyú erőfeszítéssel okítgat. Végző soron húszéves koromban kerültem olyan környezetbe, ahol illendő volt legalább két nyelvet tudni.”

Másodév végén szigorlatozott, egy időre otthagyta az egyetemet, megnősült, leköltözött egy puszta, a Szolnok megyei Újszász közelébe.

„Az ideológiám az volt, hogy írok. Hamarosan kiderült: nincs mit megírnom. Elkezdtünk antialkoholista klubokat szervezni, jártuk a falvakat, így annak a lehetetlenségét is megismertem, amit népművelésnek neveznek . . .”

Aztán visszament Debrecenbe.

„Kezdtém megkeresni azokat a tanárokat, akik adhattak nekem valamit. Debrecennek nagy előnye a csend és a kiváló könyvtár. Amit tudok, azt ott tanultam. A XX. század történelme érdekelt. A Demény-mozgalommal kezdtem foglalkozni. (Demény kiválva a kommunista mozgalomból, úgynevezett tanítói szektát alapított, elvetve a forradalmi cselekvést.) Mindenképpen kutató akartam lenni, de ezért nem tettem sokat. Kétszer kértem magamat Pestre, a kérelmet mindkétszer visszavontam. Azóta mehettem volna kutatónak a párttörténetibe, majd a Történelemtudományi Intézetbe. Nem mentem, mert közben itt az iskolában kiderült, hogy emberekkel akarok foglalkozni.”

4

„Pestre férjhez jöttem, ötödéves koromban látványos és némiképp romantikus módon elváltam, és azonnal megnősültem. A feleségem a Jóskában végzett, és Debrecenbe járt egyetemre, ő most Óbudán, az Árpádban tanít, tanárnak is készült, jó tanár, én pedig éppen azért érzem jól magam a Jóskában, mert nem kell tanárnak lennem . . . Nyolcvankettőben Palotásék pályázatot hirdettek kétszakos tanári állásra, a párosítás: történelem-tudományos szocializmus. A feleségem beszélt rá, hogy jelentkezsek. Elnyertem a pályázatot. Így kezdtem tanítani. . .”

„Először anyósoméknál laktunk, ami nem leányálom. Nyolcvanháromban indítottak egy lakásakciót pedagógusoknak, és Kispesten kaptunk egy 30 négyzetméteres garzont. Nem voltunk rákényszerítve arra, amire kollégáim nagy része rákényszerült, nem törtük magunkat a pénzért, hogy lakásunk legyen. A korunkbeli kollégák általában délután háromtól kilencig különórát adnak; mi folytathattunk egy elkényeztetett diákéletet. Tényleg, vegyük komolyan a tanítást, gondoltuk . . . Az anyagi dolgok fontossága és a viselkedési formák nincsenek belém nevelve. De az az elhatározásunk, hogy a feleségem maximum 30 éves koráig szüljön, bizonyos megfontolást ró miránk is; kellene egy lyukkal nagyobb lakás, cserélni szeretnénk, úgy 250 ezer forint talán összejönne rá. A jövedelmünk arra most már elég, hogy megéljünk. Feleségem három évvel korábban kezdett dolgozni, mint én, 5300-at keres, én pedig 6050-et. Órákat most sem adunk. A rádióba szoktam bedolgozni, filozófiai műsorokat szerkesztek, gyerek-rabszolgákat viszek be. Eredetileg volt hozzá kedvem, most pénzkeresés. Ami luxus dolog van az életünkbe, az az utazás. Idegenvezető lettem; kétszer voltunk NSZK—francia—olasz úton — a Pedagógus Touring Clubbal, amely a Pedagógus Szakszervezet égisze alatt működik, s útjait jóval olcsóbban szervezi, mint az IBUSZ. Van egy zseniális ember az iskolánkban, aki a touringklubot létrehozta és viszi. Jávorka Péternek hívják.”

„Utálok a szociális szentimentalizmust, utálok, hogy folyton nyavalyognak a tanárok a pénz miatt, áldatlan helyzetük miatt. De ha több teher lenne rajtam, nyilván bennem is felvetődne, hogy érdemes-e tanítani? Jelenlegi körülményeim teszik lehetővé, hogy képességeimnek és hajlamaimnak megfelelően tanítsak.”

„Nekem Intapusztáról valóságos mintám van arra vonatkozóan, hogyan lehet kis közösséget teremteni. Én már abban a korban nőttem fel, amikor nem az a kérdés, hogyan váltsam meg a világot, hanem az, hogy az adott világban megkeressem, vagy megteremtsem a helyemet. Épp ez az intézménytípus, a gimnázium nagyon alkalmas arra, hogy létrehozzon bizonyos autonómiát, egy belső rendet, amelynek saját értékítélete van. Ennek az alapja a Jóskában az, hogy van egy-két brothoszauruszunk, van néhány, az ősidőkből visszamaradt kollégánk, aki életét még a hivatására tette fel. Közülük szerintem Kiss B. Zsolt a csúcs. Valami páratlan kisugárzás, extenzív szeretet van benne. Talán azért, mert úgy jött vissza a halálból. Én nem vagyok vallásos, de a legjobbak közül

nálunk többen vallásosak ... Úgy érzem, mi nem kaptunk abból az etikai háttérből, amiből az idősebbek kaptak. De szakmailag a fiatalok között is sok a jó tanár. De mi már nem megszállott módon tanítunk. Zsolt és Vasbányai például akkor is bejön tanítani, ha nagyon beteg. Mi otthon kúráljuk a betegségeinket. Alapkérdés: tényleg van-e folytatása annak, amit ők csinálnak.”

5

„Itt én csak a tanítással foglalkozom. Úgy érzem, egy búrát csináltak fölém, amely véd minden rosszindulatú hatástól. Ez a védettség biztosítja a nyugalmamat és belső szabadságomat. Ebbe a légkörben rendszeres és természetes dolog, hogy egymás óráira járunk. És van egy olyan erkölcsi tartás tanárokból és diákokból, hogy a szabadsággal nem élnek vissza. Amiért én jól érzem magam itt, és ez a legfontosabb: nem iskolás a légkör, tehát tulajdonképpen el is várják tőlem, hogy egyfajta szellemet képviseljek. Természetes dolog, ha óra helyett moziba viszem a gyerekeket, vagy javítóintézetbe, bíróságra látogatunk, fizikai munkára járunk. Kísérletezhetem, nem tiltják, sőt buzdítanak rá, jó szemmel nézik. Nem ragaszkodnak szigorúan a tantervhez, nem szólnak bele, mit tanítok, csakis az a fontos, hogy a végeredmény jó legyen. Tehát azt tanítom, ahogy én látom a világot. A lényeg, hogy valami értelmiségi mintát nyújtsak, s aki erre fogékony, annak megpróbáljak adni. Ez a Jóskában tudatos, és értékként elfogadott törekvés.”

„Csináltunk egy kísérletet. Egy osztályban két tanár tanítja a történelmet, az egyik szigorúan, számonkérően, a tanterv szerint, a másik ideologikusan: ez vagyok én. Most fog érettségizni az az osztály, amelyet én kezdtem el történelemből a magam módján tanítani. Nagyon jó élményeim és emlékeim vannak azokból az osztályokból, ahol mások, például Kovács Gábor keményen tanítottak előttem. Az én osztályom már megszokta a kötetlenséget, a szigorú elvárás hiányát, és nemegyszer visszaélt vele, ugyanis nem erőlködtem azon, hogy az is tanuljon, aki nem akar. Mindezzel kapcsolatban most nagyfokú bizonytalanság van bennem. Szerintem Kovács Gábor a tanár, nem én. De olyan élményem is van, hogy egy-egy gyerek azért határozta el, hogy történész lesz, mert én tanítottam. Horváth Kriszta, akit beszélgetőtársul ajánlok, ezek közül való.

Kristóf Attila